

Kazachstan

Nazwa Kazachstan pochodzi od tureckiego słowa *quazaq* oznaczającego człowieka wolnego, niezależnego. Dzisiejsza Republika Kazachstanu leży w północno-zachodniej części Azji oraz częściowo w Europie, nad Morzem Kaspijskim. Graniczy z Rosją, Chinami, Kirgistanem, Uzbekistanem i Turkmenistanem. Na powierzchni 2,7 mln km² (9 razy większej od Polski) żyje zaledwie 16,5 mln mieszkańców należących do wielu narodowości i grup etnicznych. Od 1998 roku stolicą jest Astana położona w środkowej części kraju. Inne większe miasta to między innymi: Ałma Ata (Almata) Karaganda, Czymkent, Semipałatyńsk, Atyrau. Językiem urzędowym jest język kazachski. Język rosyjski posiada status języka międzynarodowego. Od 1991 roku Kazachstan, podzielony na 20 obwodów, jest niepodległą republiką, w której władzę sprawuje prezydent (od 1991 roku Nursułtan Nazarbajew). Oficjalną walutą jest *tenge*.

Pod względem geograficznym Kazachstan dzieli się na kilka wyraźnie zróżnicowanych rejonów. W środkowej części znajduje się stepowe Pogórze Kazachskie, na wschodzie i południowym wschodzie wznoszą się pasma Ałtaju, Ałatau Dżungarskiego i Tien-szanu (maksymalna wysokość do 4973 m). Północ natomiast stanowią żyzne tereny rolnicze. Klimat na północy jest umiarkowany ciepły, wybitnie kontynentalny, na południu suchy, z temperaturami wahającymi się od -40°C w zimie do +40°C w lecie. Główne rzeki to: Irtysz, Ural, Syr-daria. Z ciekawostek - w pobliżu Semipałatyńska mieścił się do niedawna poligon nuklearny, na którym, w czasie kiedy Kazachstan był jedną z republik ZSRR, dokonano ponad 400 próbnych wybuchów jądrowych. W Kazachstanie znajduje się także słynna baza kosmiczna Bajkonur.

W Kazachstanie wydobywa się liczne surowce mineralne: węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny, fosforyty, złoto, a także rudy żelaza, chromu, ołowiu, cynku, miedzi i niklu. W branży przemysłowej dominują: hutnictwo żelaza i metali nieżelaznych, przemysł chemiczny, elektromaszynowy, lekki, spożywczy, rafineryjny, materiałów budowlanych. Uprawia się głównie: zboża (pszenica, jęczmień), ziemniaki, buraki cukrowe, słonecznik, bawełnę, warzywa. Na terenach stepowych prowadzona jest hodowla owiec, bydła, trzody chlewnej, koni i wielbłądów. Niestety, mimo iż Kazachstan posiada tak liczne bogactwa naturalne, jego gospodarka znajduje się nadal w stanie zapaści spowodowanej spuścizną komunistyczną.

Zarys dziejów Kazachstanu

W III tysiącleciu przed Chrystusem ludy indoeuropejskie przybyły na step Azji Centralnej i Syberii w poszukiwaniu nowych pastwisk dla bydła. Pod koniec I tysiąclecia przed

Chrystusem ziemie te były areną nieustannych wojen prowadzonych przez Hunów przybyłych ze Wschodu. Hunowie rządili rozległymi stepami kazachskimi aż do około VI wieku naszej ery. Wtedy rozpoczęły się najazdy ludów tureckich. Wiek IX zapisał się w historii powstaniem państwa Karluków, które przetrwało cztery stulecia aż do inwazji Mongołów i zniszczenia potęgi Karluków. Najazdy Złotej Ordy mongolskiej miały miejsce w XIII i XIV wieku. Po śmierci chana Timura w 1405 roku Złota Orda rozpadła się i zaczęły powstawać osobne chanaty: uzbecki, nogajski i wreszcie w połowie XV wieku kazachski. Do chanatu kazachskiego zaczęła napływać ludność rolnicza z terenu zawołżańskich: Rosji i Ukrainy. Na przełomie XVII i XVIII wieku chan Tauke ustanowił prawo dla swojego chanatu nazwany Kodeksem Siedmiu Praw. Następni władcy chanatu kazachskiego poprosili Rosję o protektorat w związku z ciągłymi najazdami plemion Bucharów i Dżungarów. Protektorat trwał przeszło sto lat, podczas których wybuchały liczne powstania ludności kazachskiej z powodu niezadowolenia z polityki cara. W 1873 roku car dokonał aneksji państwa, które stało się częścią Gubernatorstwa Zachodniosyberyjskiego, a od 1913 roku – Gubernatorstwa Stepowego. Rozpoczęła się rusyfikacja terenów obecnego Kazachstanu. W 1920 roku utworzono Kirgiską Autonomiczną SRR ze stolicą w Oremburgu. W 1929 roku stolicą republiki została Ałma Ata. Lata 30-te XX wieku zapisały się w historii Kazachstanu klęską głodu, z powodu której około 1,5 mln Kazachów wyemigrowało do Chin. Głód został wywołany przez stalinowską politykę przymusowej kolektywizacji, do której koczowniczy Kazachowie nie potrafili się przystosować. W 1936 roku Kazachstan stracił autonomię i stał się jedną z republik sowieckich, na teren której przymusowo zaczęto przesiedlać grupy ludności z innych terenów ZSRR. Także podczas II wojny światowej Kazachstan stał się miejscem zsyłki dla blisko 300 tysięcy Polaków, a także dla Niemców nadwołżańskich, Koreańczyków z okolic Władywostoku, Tatrów krymskich, Czezeńców, Greków, Turków, Kurdów z Zakaukazia oraz Rosjan i Ukraińców.

Po śmierci Stalina na swoje ziemie zaczęli stopniowo powracać z Chin Kazachowie, a w drugiej połowie lat 50-tych napłynęła także nowa fala osiedleńców – z Rosji, Białorusi i Ukrainy. 16 grudnia 1991 roku ogłoszono pełną niezależność Republiki Kazachskiej.

Zabytki

Najstarsze zabytki sztuki z terenów Kazachstanu należą do tzw. kultury andronowskiej (zachodniosyberyjska kultura epoki brązu, która rozwijała się pomiędzy Uralem i basenem Jeniseju) i pochodzi z pierwszego tysiąclecia przed Chrystusem. Są to głównie reliefy, rytzy skalne oraz wyroby artystyczne z metalu.

Od VIII do IX wieku rozległe ziemie Kazachstanu należały zasadniczo do obszaru artystycznego islamu. Rozkwit sztuki przypada jednak na wieki od X do XII, czyli na czasy

panowania Karachonidów. Powstało wówczas wiele zamków i mauzoleów, w których chowano zmarłych chanów i innych władców.

W XIX wieku rozwinęła się twórczość ludowa, którą cechuje oryginalna, tradycyjna ornamentacja oraz tendencja do zdobień ażurowych w wyrobach z drewna i z kości. Ludowa muzyka kazachska to przede wszystkim utwory pasterskie, pieśni obrzędowe i związane z wierzeniami szamańskimi. Aż do XIX wieku bogata twórczość ludowa miejscowych plemion była przekazywana ustnie. Za twórcę języka literackiego uważa się poetę i muzyka Abaja Kunanbajewa, który żył w latach 1845 - 1904. Przyczynił się on do rozbudzenia tożsamości narodowej Kazachów.

Przez terytorium Kazachstanu przebiega Wielki Jedwabny Szlak, który począwszy od II w.p.n.e. przez 18 stuleci łączył Chiny z basenem Morza śródziemnego. Wraz z wielbłędami przemieszczali się kupcy, uczeni, wojownicy. O kontrolę nad poszczególnymi odcinkami drogi walczyli Rzymianie, Arabowie, Chińczycy, Mongołowie. Najważniejszym towarem, który dał nazwę całemu szlakowi był jedwab. Nim przebył 7000 km od Wielkiego Muru Chińskiego, jego cena uległa zwielokrotnieniu, w Imperium Rzymskim równając się ze złotem. Na przebycie całego szlaku poświęcić należało około 3 lat. Nie mniejszy od Jedwabnego Szlaku wpływ na kształtowanie się kultury Kazachstanu miał islam. Islam pojawił się w Azji Środkowej wraz z wędrującymi Jedwabnym Szlakiem kupcami perskimi, a następnie za sprawą wojowników arabskich, którzy na początku VIII wieku podbijali tereny leżące na wschód od Morza Kaspijskiego. Na przełomie XI i XII wieku muzułmański mistyk Ahmed Hodhi Yassawi dokonał znaczącego dzieła poprzez zbliżenie islamu arabskiego do kultury stepowej ludności Kazachstanu. Przetłumaczył Koran na język kazachski, zezwolił na utrzymanie tradycji figuratywnej w sztuce (czyli przedstawianie przedmiotów i postaci w ich naturalnych kształtach, co jest sprzeczne z wiarą muzułmańską), akceptował także kazachski kult zmarłych oraz rytę oddające cześć przyrodzie. Wszystkie te posunięcia sprawiły, że islam w Kazachstanie przybrał łagodniejszą formę niż na Bliskim Wschodzie i taki zasadniczo przetrwał do dnia dzisiejszego.

Chrześcijaństwo w Kazachstanie

Chrześcijaństwo w Kazachstanie sięga swoimi korzeniami II wieku. Do miasta Merva leżącego na terenie obecnego Turkmenistanu przybyli wówczas rzymscy więźniowie wojenni, wśród których byli także chrześcijanie. W 334 roku w Mervie powstała pierwsza siedziba biskupia. Na przełomie IV i V wieku wybudowano tam także klasztor melchicki (byli to katolicy z krajów arabskich, którzy utrzymywali obrządek syryjski, z arabskim i syryjskim językiem liturgicznym). W tym samym okresie na południu kraju pojawiły się wspólnoty nestoriańskie

(negowali oni kult Maryi jako Matki Bożej. Nestorianizm został potępiony na Soborze Efejskim w 431 roku), które wybudowały wiele klasztorów i świątyń.

W XIII wieku wyprawy ewangelizacyjne do Azji Środkowej podjęli franciszkanie. Pierwsza wyprawa miała miejsce w latach 1253 – 1255, natomiast w 1278 roku Stolica Apostolska podjęła pierwsze próby utworzenia struktur kościelnych w Azji Środkowej. Papież Mikołaj III założył diecezję w Kipciak. Franciszkanie otrzymali tam od chana znaczne przywileje: wszyscy kapłani zostali zwolnieni ze służby wojskowej i podatków. Jednym z wielkich apostołów Azji Środkowej i Chin był franciszkanin abp Jean de Mont-Corvin. Był on bardzo gorliwym misjonarzem, przetłumaczył na język mongolski Pismo święte, prowadził także ewangelizację Pekinu. Niestety po jego śmierci sytuacja polityczna i religijna w regionie zaczęła się pogarszać. Chanowie muzułmańscy coraz ostrzej zaczęli występować przeciwko chrześcijanom.

Stolica apostolska zaprzestała wysyłania misjonarzy do Azji Środkowej po śmierci kilkunastu misjonarzy z rąk muzułmańskich. Od tego momentu rozpoczęła się trwająca blisko trzy stulecia przerwa w historii chrześcijaństwa w tym rejonie świata. Kościół katolicki powrócił do Kazachstanu w XVIII wieku, kiedy kraj został przyłączony do Rosji. Na bezkresnych stepach zaczęła osiedlać się ludność rosyjska, a także niemiecka i holenderska. Caryca Katarzyna utworzyła dla Niemców i Holendrów katolicką metropolię w Mohylewie. Była ona przez długi czas jedynym ośrodkiem katolickim na terenie Imperium Rosyjskiego. W 1847 roku została także założona archidiecezja tyraspolska z centrum w Saratowie nad Wołgą. Należały do niej parafie północnego Kazachstanu.

Historia Kościoła katolickiego w Kazachstanie związana jest najbardziej z czasami prześladowań komunistycznych w XX wieku. Faktem niezaprzeczalnym pozostaje to, iż polscy, niemieccy i inni katolicy zesłańcy do Kazachstanu zapisali nowy rozdział w dziejach Kościoła katolickiego w Azji Środkowej. Powszechnie wiadomo, że władzom Związku Radzieckiego zależało na likwidacji wszelkich przejawów religijności wśród mieszkańców Kazachstanu, tak rdzennych jak i napływowych. Szczególnie okrutny los spotkał katolików. Kapłanów katolickich torturowano i zabijano za wszelkie przejawy ewangelizacji. W warunkach zesłania, nieliczni którzy zostali przy życiu, pracowali w ukryciu w ciągłym poczuciu zagrożenia.